

МОНІТОРИНГ
МЕДІА ТА АНАЛІЗ
САЙТІВ СУДІВ ЩОДО
ВИСВІТЛЕННЯ
**СПРАВ ПРО
ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ**

2022
2023

Моніторинг медіа та аналіз сайтів судів щодо висвітлення справ про воєнні злочини / А. Розлуцька, В. Лебідь за заг. ред. В. Рибак — Київ: ГО «Вектор прав людини», 2023. – 25 с.

Літературне редагування: Мирослава Косар

Верстка і дизайн: Оксана Аті

Публікацію підготовлено ГО «Вектор прав людини» в межах проєкту «Судові комунікації справ щодо воєнних злочинів» для подальшої розробки керівних принципів висвітлення судових справ про воєнні злочини для судів першої та апеляційної інстанцій, а також інших завдань проєкту. Звіт складається з двох основних частин, присвячених моніторингу українських та закордонних медіа і моніторингу сайтів судів першої та апеляційної інстанцій. Авторки звіту аналізують матеріали, опубліковані протягом року після повномасштабного вторгнення росії на територію України, а саме з 1 березня 2022 року до 1 квітня 2023 року.

Звіт підготовлено насамперед для внутрішнього використання партнерами проєкту, проте згодом це може бути переглянуто, тож його повністю чи частково опублікують.

Ця публікація була здійснена за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у межах Програми «Справедливість для всіх».

Погляди авторів, викладені в цьому виданні, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

ЗМІСТ

Вступ	4
Висновки	6
1. Моніторинг медіа щодо висвітлення судових процесів про воєнні злочини	7
1.1. <i>Методологія моніторингу</i>	7
1.2. <i>Результати моніторингу</i>	9
2. Моніторинг сайтів судів щодо висвітлення судових процесів про воєнні злочини	19
2.1. <i>Методологія моніторингу</i>	19
2.2. <i>Результати моніторингу</i>	22
Додатки	25

ВСТУП

Війна росії проти України відбувається в декількох вимірах: фізичному — на полі бою, обмежуючись певною державною територією; інформаційному — у традиційних медіа, соціальних мережах, офіційних ресурсах, публічних виступах, і цей простір поширюється на весь світ. Військові боронять наш суверенітет, життя та власність. У інфопросторі відбувається війна за реальність, як влучно зауважує в назві своєї книги Дмитро Кулеба¹, — тут за допомогою викривлення, маніпуляції, приховування або роз'яснення інформації відбувається боротьба за сенси.

Головним завданням судової влади є здійснення правосуддя, проте водночас відбувається встановлення і відкриття для громадськості правди, що зі свого боку формуватиме наративи, цінності, сенси. Суспільство має високі очікування від судової влади, великий запит на справедливість², а це може призвести до підвищення довіри до неї, і водночас передбачає ризик повного розчарування і зневіри в судовій владі, якщо не виправдати цих очікувань.

Нині суди можуть стати важливою точкою опори для людей у перемозі за правду, «війна» за яку у них триватиме ще роки, як триватимуть судові процеси. Саме тому судова влада має максимально підготуватися, аби вести тривалу, виважену, комунікативну³ діяльність, яка потребує розуміння її важливості, стратегічного планування і злагоджених дій.

На цьому шляху є важливою співпраця влади і громадянського суспільства, адже це допоможе отримати якісні та сталі результати. ГО «Вектор прав людини» продовжує працювати задля забезпечення права на справедливий суд, зокрема в секторі права на відкриті слухання, налагодження діалогу судової влади та громади та розвитку судових комунікацій. Важливий стратегічний напрям — підвищення рівня спроможності судів та інших акторів у висвітленні судових процесів щодо воєнних злочинів.

Команда ГО «Вектор прав людини» провела дослідження влітку 2022 року та підготувала звіт за його результатами, що отримав назву «Комунікація судовою

¹ Дмитро Кулеба. *Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот.* – В. 3-тє, оновл. – Київ: Книголав, 2022. – 384 с. – (Серія «Полиця нон-фікшн»).

² Загальнонаціональне телефонне опитування «МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ ДЕМОКРАТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ», проведене Київським міжнародним інститутом соціології 2–9 серпня 2022 року продемонструвало, що справедливе правосуддя для всіх стоїть на другому місці для опитаних респондентів(-ок) серед найважливіших характеристик повноцінно функціонуючої демократії. Режим доступу: <https://bit.ly/3LViRZV>

³ Литвиненко В. *Комунікативна та комунікаційна системи - диференціація понять // Актуальні поняття масової комунікації.* – 2013. - №14. – С. 30-32

владою справ, пов'язаних із війною: 10 питань-відповідей»⁴. У рекомендаціях звіту зазначається про важливість здійснення постійної, системної комунікації судових справ, пов'язаних з війною в Україні, насамперед приділяючи увагу воєнним злочинам, до яких наявний великий інтерес з боку українського суспільства та міжнародної спільноти. Підтвердженням розуміння судовою владою важливості роботи в цьому напрямі є схвалення звіту Рішенням Ради суддів України № 33 від 06 жовтня 2022 року.

У цьому звіті подано результати та висновки моніторингу медіа та сайтів судів щодо висвітлення судових справ про воєнні злочини⁵. Дослідницька команда дослідила як саме висвітлюються судові процеси про воєнні злочини в українських та закордонних медіа, як здійснюється комунікація судового процесу, а також як відбувається перебіг окремих судових засідань про воєнні злочини судами першої та апеляційної інстанцій. Саме тому було проаналізовано публікації на сайтах судів щодо справ про воєнні злочини, аби зрозуміти наскільки інформація є повною, доступною, точною та зрозумілою для медіа та суспільства.

Отримані результати та висновки можуть допомогти під час розробки Керівних принципів висвітлення судових справ про воєнні злочини для судів першої та апеляційної інстанцій; підвищенні кваліфікації комунікаційних команд судів та їх подальшої комунікативної роботи. Хоча предметом дослідження є справи про воєнні злочини, але висновки та рекомендації щодо їх висвітлення можуть бути застосовні і до інших справ, пов'язаних зі збройним конфліктом.

Звіт підготовлено насамперед для внутрішнього використання партнерами проєкту «Судові комунікації справ щодо воєнних злочинів», що здійснюється ГО «Вектор прав людини» за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у межах Програми «Справедливість для всіх». Звіт буде поширено серед учасників(-ць) робочої групи представників(-ць) судової влади та установ, які братимуть участь у стратегічних сесіях для розробки Керівних принципів висвітлення судових справ про воєнні злочини для судів першої та апеляційної інстанцій. Згодом звіт може доповнюватися та опублікуватися повністю або ж частково у складі інших публікацій, які будуть підготовлені у межах Проєкту, адже звіт може бути цікавим як судовій владі, так і представникам(-цям) інших гілок влади, медіа, громадським організаціям, міжнародним організаціям.

⁴ *Комунікація судовою владою справ, пов'язаних з війною: 10 питань-відповідей / Валерія Рибак, Назарій Боярський – Київ: ТОВ «ВІСТКА», 2022. — 62 с. Режим доступу: <https://hrvector.org/zviti/22-10-01-sw>*

⁵ У розділі 2 цього звіту, присвяченому моніторингу сайтів судів щодо висвітлення судових процесів про воєнні злочини ви знайдете детальний опис термінології, зокрема «справи про воєнні злочини».

ВИСНОВКИ

Нижче наведено ключові тези аналізу медіаполя, проведеного з 01.03.2022 року до 01.04.2023 року

1. Нині суди не є джерелом інформації навіть у розрізі інформування про результати розгляду справ про воєнні злочини (тобто судові рішення), що негативно впливає на якість інформаційних повідомлень, розуміння судового процесу та регулярності його висвітлення.

2. Медіа як інструмент не достатньо застосовується судами, тобто відсутня комунікація між судами та медіа. Здебільшого справ медіа отримують інформацію від однієї зі сторін процесу — Офісу Генерального прокурора.

3. Сайти судів, на які покликаються медіа у обраних під час аналізу матеріалах, довго завантажуються, лінки не працюють або вже не містять інформації, про яку йдеться в повідомленні.

4. Суди не є суб'єктами інформування, навіть коли йдеться про рішення, про обставини справи, що суд взяв до уваги.

5. Відповідно до інформації в топових українських медіа неможливо зрозуміти роль судових процесів про воєнні злочини, які нині відбуваються в українських судах, для історичної пам'яті та міжнародного правосуддя.

Аналіз повідомлень про судові справи щодо воєнних злочинів на сайтах судів засвідчив:

1) інформація про рішення у справах про воєнні злочини у досліджуваний період висвітлено на сайтах судів лише щодо половини справ;

2) здебільшого суди не інформують на своїх вебсайтах (розміщених на загальній вебплатформі «Судова влада України») про різні стадії судового розгляду;

3) здебільшого в своїх інформаційних повідомленнях суди не надають посилання на текст ухваленого рішення у Єдиному реєстрі судових рішень і не зазначають номер справи, за яким це рішення можна знайти у реєстрі;

4) публікації про судові рішення є не інформативними, адже зазвичай не містять ні опису обставин справи, ні обґрунтування ухваленого рішення; саме тому ці публікації не є джерелом інформації про суть справи, тож для журналістів, які бажають висвітлити цю справу в ЗМІ, ці публікації не можуть слугувати ресурсом для матеріалу;

5) суди не інформують належним чином суспільство про справи щодо воєнних злочинів на своїх сайтах на порталі «Судова влада України».

РОЗДІЛ 1. МОНІТОРИНГ МЕДІА ЩОДО ВИСВІТЛЕННЯ СУДОВИХ ПРОЦЕСІВ ПРО ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

1.1. Методологія моніторингу

Мета

Дослідити висвітлення судових процесів в українських та закордонних медіа про воєнні злочини та проаналізувати здійснення комунікація судового процесу, окремих судових засідань у справах про воєнні злочини в судах першої та апеляційної інстанцій, а також результати розгляду цих справ.

Термін пошуку

Для аналізу публікацій обраний один рік з 1 березня 2022 року до 1 квітня 2023 року.

Пошукові слова

- «воєнні злочини»;
- «військові злочини»⁶;
- «стаття 438»;
- «суд»;
- «судове рішення»;
- прізвища осіб, яких звинувачують у воєнних злочинах та за якими винесено судові рішення (див. Табл. 1).

Таблиця 1.1. Перелік прізвищ осіб, які обвинувачуються у воєнних злочинах і за якими винесено судові рішення, кількість згадувань у медіа

Об'єкт	Кількість згадувань	Об'єкт	Кількість згадувань
Вадим Шишимарін	5073	Кежік-оол	26
Олександр Іванов	657	Шолбан Куулар	25
Олександр Бобикін	596	Чаян Чинан	23
Михайло Куліков	444	Руслан Колесніков	22
Руслан Кулієв	70	Олексій Оконніков	22
Артур Шамбазов	56	Валентин Бич	20
Андрій Тішенін	53	Максим Вольвак	18
Андрій Чудін	50	Михайло Іванов	18
Павло Аганаєв	46	Сергій Штайнер	16
Баясхалан Шульдумов	38	Костянтин Качаров	12
Сергій Захаров	38	Микола Філатов	5
Іван Ооржак	29	Анвар Ірісханов	4
Шактар-оол	28		

⁶Хоча цим терміном позначений зовсім інший вид злочину, експертною командою додано це пошукове словосполучення для виявлення потрібних матеріалів, оскільки попередній аналіз медіа засвідчив, що є випадки, коли журналісти помилково послуговуються ним на позначення воєнних злочинів.

Аналіз здійснюється на основі пошукових слів, що супроводжують судовий процес.

Поле для аналізу

Онлайніві ЗМІ (новинні сайти інформагенцій, газет, журналів, сайти телеканалів):
всеукраїнські, регіональні, закордонні та міжнародні медіа.

Мова запиту — українська та англійська.

Для аналізу застосовано інструменти:

Google підписка, Google trends, Telegram боти (MyNews, MediaMonitoringBot),
пошукові системи та система моніторингу LOOQME.

Досліджується:

- медіа-активність судових процесів;
- джерела всеукраїнських, регіональних, закордонних медіа;
- визначаємо положення об'єктів дослідження в медіаполі за кількісними та якісними показниками;
- здійснюємо контент-аналіз на основі окремих кейсів та повідомлень щодо інформування судами про розгляд справ щодо воєнних злочинів.

Ключові запитання дослідження

1. Як здійснюється комунікація медіа судових процесів про воєнні злочини?

2. Як комунікують суди судові процеси про воєнні злочини?

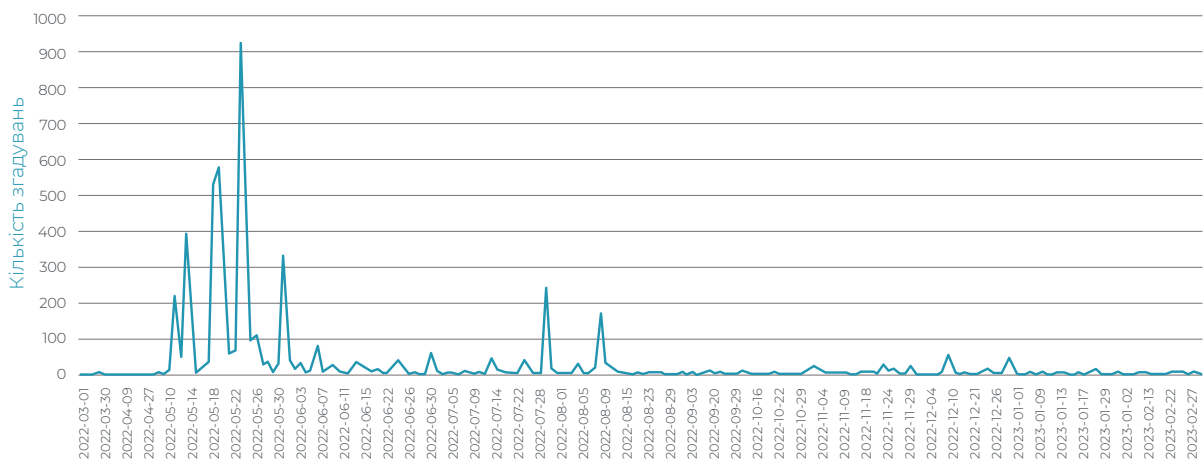
3. Чи розуміє суспільство важливість судових процесів щодо воєнних злочинів?

1.2. Результати моніторингу

За увесь період дослідження зафіксовано **6080 згадувань** про суд та судові процеси вище перелічених **25 осіб**, які звинувачуються у воєнних злочинах та за якими ухвалено рішення, з них 2587 — це оригінальні матеріали, репортажі зі зали суду, новинні повідомлення, анонсування судових засідань, матеріали про судові процеси тощо. Пік інформаційної активності припадає на травень 2022 року, коли в суді розглядалася перша справа за обвинуваченням Вадима Шишимаріна.

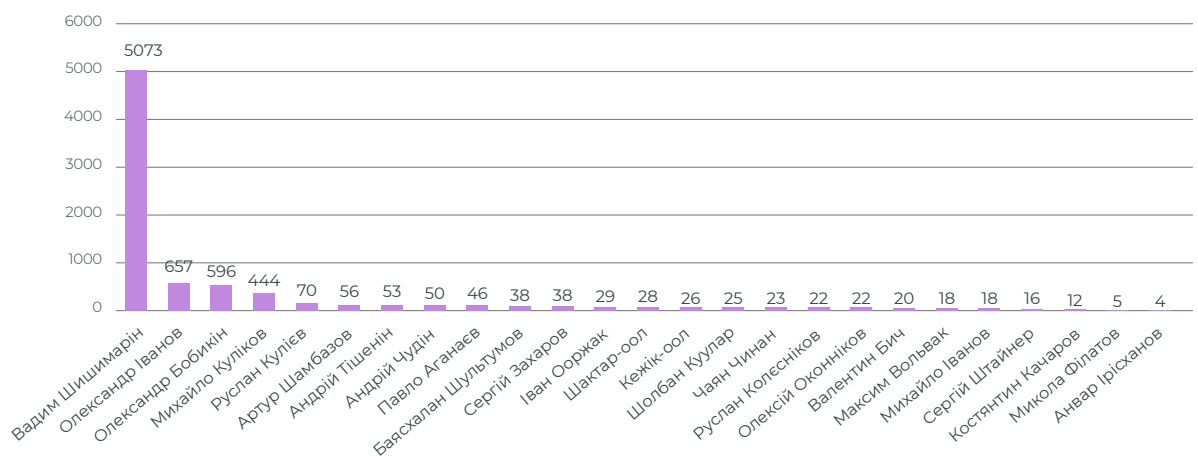
Діаграма 1.1. Динаміки згадувань за місяцями

Найбільшу активність медіа ми спостерігаємо у декількох справах про воєнні злочини, зокрема справа Вадима Шишимаріна (5073 згадувань), Олександра Бобикіна (596 згадувань) та Олександра Іванова (657 згадувань), Михайла Кулікова (444 згадувань).

Висока медійна активність спостерігається, коли СБУ оприлюднює відео зізнання, справа передається до суду, відбуваються судові засідання, ухвалюються рішення суду. Інші справи містять менше 100 оригінальних згадувань.

Діаграма 1.2. Кількість згадувань за прізвищами

Географія висвітлення матеріалів про воєнні злочини є достатньо широкою. Україна є найактивнішою у висвітленні судових справ про воєнні злочини. Так, майже 74 % усіх матеріалів опубліковано в українських ЗМІ, 20 % — в США, 4 % — у Великій Британії, 1 % — Франції, 0.6% — Німеччині тощо.

Таблиця 1.2. Географія згадувань

1	Україна	73.53 %	9 429
2	США	20.29 %	2 602
3	Велика Британія	3.97 %	509
4	Франція	1.27 %	163
5	Німеччина	0.61 %	78
6	Росія	0.11 %	14
7	Польща	0.05 %	7
8	Іспанія	0.05 %	7
9	Бразилія	0.05 %	6
10	Канада	0.04 %	5
11	Індія	0.01 %	1
12	Нігерія	0.01 %	1

Журналісти найчастіше в медіаматеріалах (див. Додаток № 1.1) покликаються на повідомлення Офісу Генерального прокурора, СБУ, Держприкордонслужби (телеграм канал, ФБ-сторінка), сторінку у твітері або фейсбуці Генерального прокурора. ЗМІ дуже рідко зазначають повідомлення судів. Так, по справі Бобикіна та Іванова, можна знайти покликання ЗМІ на пресслужбу суду, але це радше виняток, а ніж правило. Як вже зазначалося раніше суди не є джерелом інформації для медіа у цих справах.

Тональність матеріалів (використовується для аналізу настрою тексту та емоційної складової) має здебільшого нейтральне (57%) або негативне (43%) забарвлення, що відображає рівень задоволеності ЗМІ та цільової аудиторії.

Варто зазначити, що тональність — це емоційне ставлення автора повідомлення до деякого об'єкту, виражене в тексті. Емоційна складова, виражена на рівні лексеми або комунікативного фрагмента. Тональність публікацій буває позитивною, негативною або нейтральною.

Вибірку інформації за запитами надала компанія LOOQME, яка і визначала тональність. Спосіб присвоєння тональності — ручний, тобто аналітики самостійно проставляють критерій «позитивна», «негативна» чи «нейтральна» кожній публікації.

Так, повідомлення, в якому є слова «окупант», «вбивство», «за ґратами», «застрелити» розцінюються як повідомлення з негативною тональністю у контекстному поєднанні:

«Суд над окупантом. В Києві почали розглядати справу про вбивство цивільного»;

«Зізнався у вбивстві цивільного. Як пройшло засідання суду у справі Шишимаріна»;

«Решту життя за ґратами: суд виніс вирок за вбивство».

З нейтральною тональністю визначені повідомлення, які повідомляють про подію більш стримано. Так, замість «окупант» в заголовку вживається «російський військовий», «визнає провину», «зізнається» тощо:

«Російський військовий, який обвинувачений у вбивстві жителя Сумської області, визнав провину та готовий давати свідчення»;

«Перший суд над російським військовим. Хто такий Шишимарін і в чому його звинувачують».

На скринах ви можете ознайомитись з прикладами заголовків.

[Главная](#) / [Новости в Украине и мире](#) /

Первый суд над оккупантом. В Киеве начали рассмотрение дела об убийстве гражданского

18.05.2022

Соломенский районный суд Киева в среду, 18 мая, начал заседание относительно российского военного Вадима

ПОСЛЕДНИЕ ПОС

КАТАЛОГ

Перукарня "Мрія"

Салон красоты FUS

Sofa Hotel

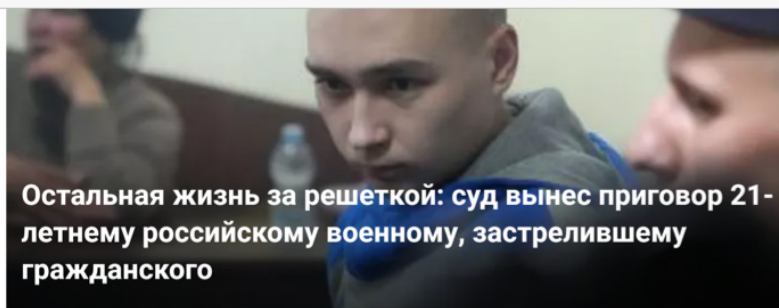
Sofa SPA

Готель «Здибанка»

ВАЗ ПЕПЫ ИИФП

Признался в убийстве гражданского. Как прошло заседание суда по делу российского военного Шишимарина — итоги

https://my.ua/news/cluster/2022-05-23-ostalnaia-zhizn...

Остальная жизнь за решеткой: суд вынес приговор 21-летнему российскому военному, застрелившему гражданского

23 мая, 13:48, 2022

Новость на украин

Події

17:28 18.05.2022

Російський військовий, обвинувачений у вбивстві жителя Сумської області, у суді визнав свою провину та готовий давати свідчення

2 хв читати

Солом'янський районний суд Києва у середу розпочав розгляд по суті справи за обвинуваченням російського військовослужбовця Вадима Шишимарина у вбивстві мирного жителя Сумської області.

Під час судового засідання прокурори озвучили обвинувальний акт, після чого суд поцікавився у Шишимарина, чи зрозуміло йому, в чому його

ВІЙНА НОВИНИ РЕГІОНИ ВІДЕО ТЕКСТИ РОЗСЛІДУВАННЯ

ВІЙНА УКРАЇНА ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ ІСТОРІЇ ЛЮДИ ПОЛІТИКА

Перший суд над російським військовим: хто такий Вадим Шишимарін і в чому його звинувачують оновлено

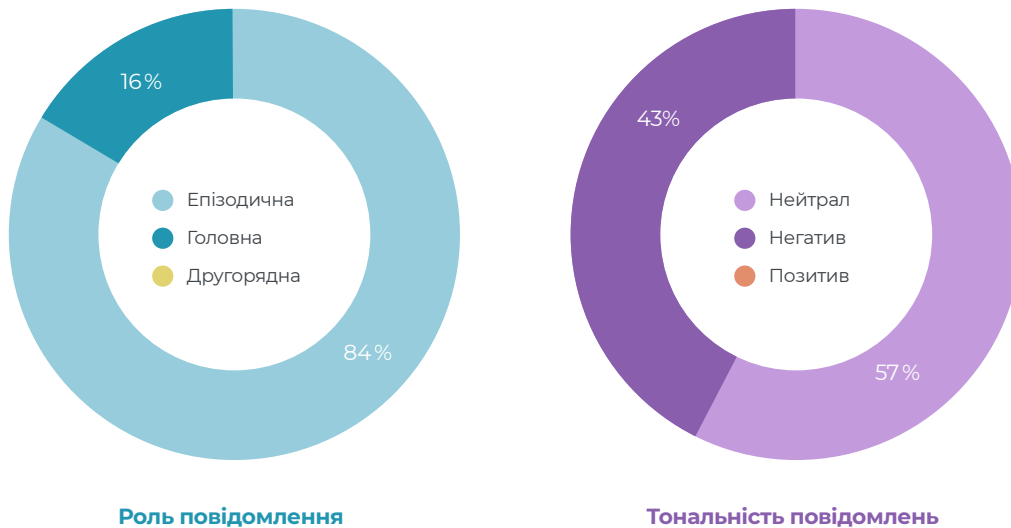
20 травня 2022, 14:45

Нікіта Галка

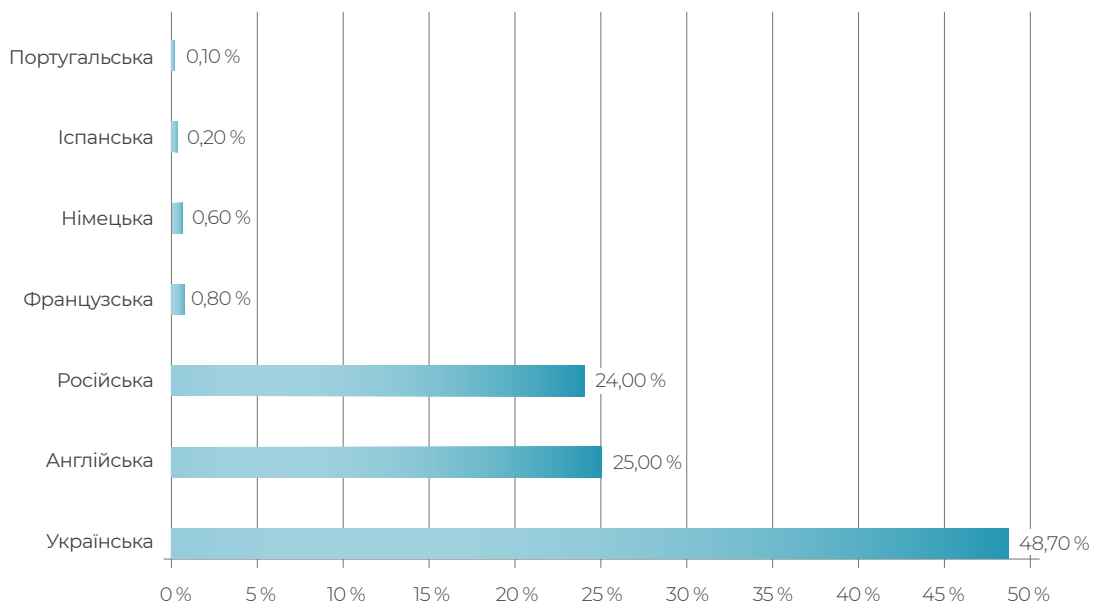
Повідомлення носять епізодичний характер (84 %) або ж головний (16 %). Це свідчить, що справи про воєнні злочини для багатьох ЗМІ залишаються як окремі повідомлення про подію. Системно судові процеси про воєнні злочини медіа, як-от: «Ґрати», «Судовий репортер», «ZMINA», «Суспільне».

Діаграма 1.3. Тональність та роль повідомлень

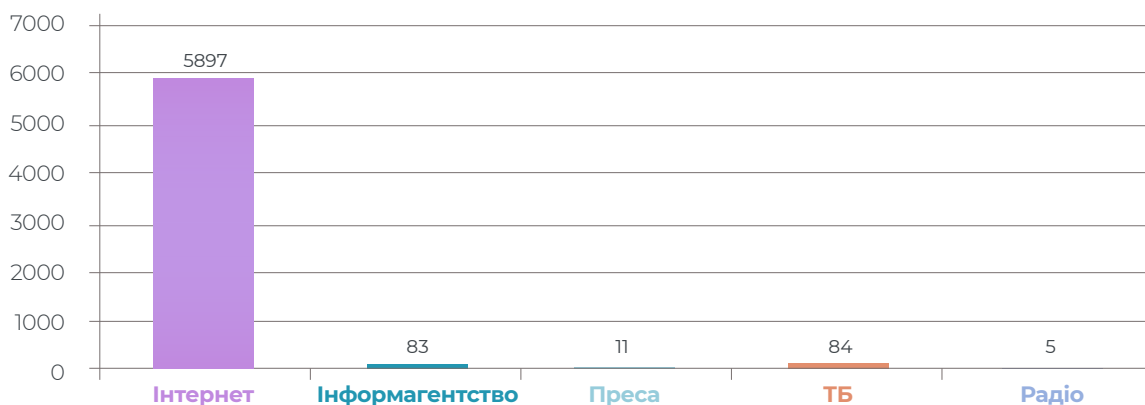
Класифікація повідомлень за мовною ознакою: 49 % — українська мова, 25 % — англійська, 24,5 % — російська. Важливо зазначити, що більшість цих повідомлень належить українським медіа, оскільки росія не висвітлює процеси про воєнних злочинців (цей відсоток становить менше 1%).

Діаграма 1.4. Мовна карта повідомлень

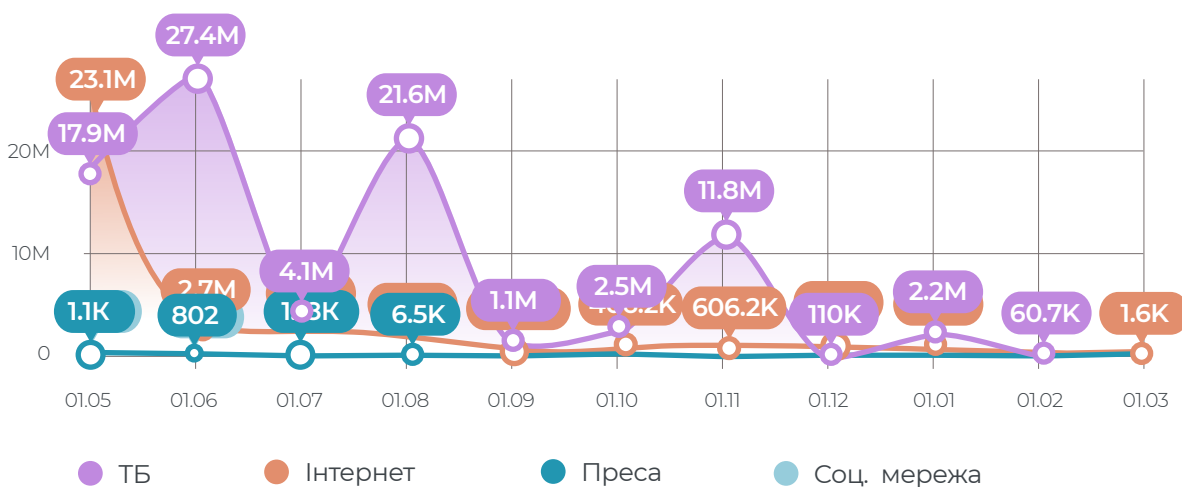
Тематика джерел та охоплення — здебільшого новинна стрічка медіавидань або ж урядові сайти. Найбільші охоплення у висвітленні цих справ: інтернет (95 %), інформагенції (1,5 %) та ТБ (1,5 %). Якщо аналізувати динаміку охоплення за типами ЗМІ, то телебачення має перевагу: національні медіа — 16 %, регіональні — 21 %, маловідомі — 43 %, сотня найпопулярніших — 19 %.

Діаграма 1.5. Тип ЗМІ, які активно висвітлюють справи щодо воєнних злочинів

Журналісти не завжди розуміють, як перебігає судовий процес та мають різні очікування від нього. Так, на одному заході за участю Генерального прокурора українські журналісти запитали чому процес триває так довго, натомість журналісти закордонних медіа (CNN, BBC) — чому так швидко. Часто можна натрапити на повідомлення у закордонних ЗМІ про швидкість процесу розгляду. У пресі періодично трапляється плутанина вживання “військовий” та “воєнний” злочин.

Діаграма 1.6. Динаміка охоплення за типами ЗМІ

Найбільш резонансною судовою справою стала справа Вадима Шишимаріна, яка займає 65,5 % усього проаналізованого контенту в межах нашого моніторингу. Справу активно висвітлюють на інформаційних майданчиках — Офісу Генерального прокурора, Генерального прокурора, а також Служби безпеки України. Так, Офіс Генерального прокурора мав майже мільйонне охоплення аудиторії, інформуючи про цю справу, проте найбільше охоплення залишається за New York Times, The Gaurdian, bbc.co.uk. У перелік десяти найпоширеніших потрапила «Українська правда» та Офіс Генерального прокурора.

Таблиця 1.3. Десять найпоширеніших джерел за охопленням аудиторії, %

No	Джерело	Охоплення, млн	%
1	The New York Times	3,5	19,43
2	The Guardian	1,9	10,52
3	bbc.co.uk	1,3	7,28
4	AOL	1,2	6,54
5	BBC	0,96	5,33
6	npr.org	0,92	5,1
7	CNN	0,87	4,86
8	Українська правда	0,86	4,8
9	Офіс Генерального прокурора	0,8	4,5
10	wsj.com	0,67	3,7

У повідомленнях про засідання суду медіа висвітлюють зазвичай дві точки зору: обвинувачення та захисту. Натомість закордонні медіа пишуть багато про важливість цього процесу для міжнародного правосуддя. Матеріали обростають додатковими думками з цього питання, коментарями аналітиків, експертів та політиків. Практикуються репортажі зі зали суду як в українських, так і в закордонних медіа. Аналітичні матеріали полюбляють закордонні медіа. Вони повідомляють не лише новину по справі, а й дають контекст, наводять думки та подають більше інформації про злочинні і масові порушення прав людини російськими військами в Україні. Так, NYT анонсував засідання у справі Шишимаріна, яке відбулося 18 травня і надав розгорнуту картину, а не лише щодо обставин стосовно цієї справи. The New York Times чи не єдине видання, яке дало цитату судді та прізвище суді ухваленого у справі вироку. Основним офіційним коментатором у справі був Офіс Генерального прокурора. У цій справі сторона захисту також активно комунікує справу та судовий процес як для національних медіа, так і для міжнародних. Посилання на інформацію

з боку пресслужби суду відсутнє. Цитування судді відбувається в репортажних матеріалах.

Аналізуючи матеріали західних медіа, стає очевидно, що справи про воєнні злочини є дуже важливими. Навіть наявні критичні матеріали закордонних медіа підкреслюють важливість цих процесів. Аналізуючи українські медіа, інформація про воєнні злочини звучить як одна з поточних справ.

Як коментують експерти в закордонних медіа справу Шишимаріна

The Washington Post:

«В останні десятиліття є мало міжнародних прецедентів для притягнення полонених солдатів до відповідальності за воєнні злочини, і ще рідше це робиться в розпал конфлікту, за словами Роберта Голдмана, експерта з воєнних злочинів і прав людини у Вашингтонському коледжі права Американського університету. За його словами, перевага проведення судового розгляду зараз, а не наприкінці війни, полягає в тому, що доступ до свіжих доказів, включаючи свідчення очевидців, може підтримати справу: “Докази дуже свіжі в Україні, і вони збираються дуже професійно, з того, що я бачив”».

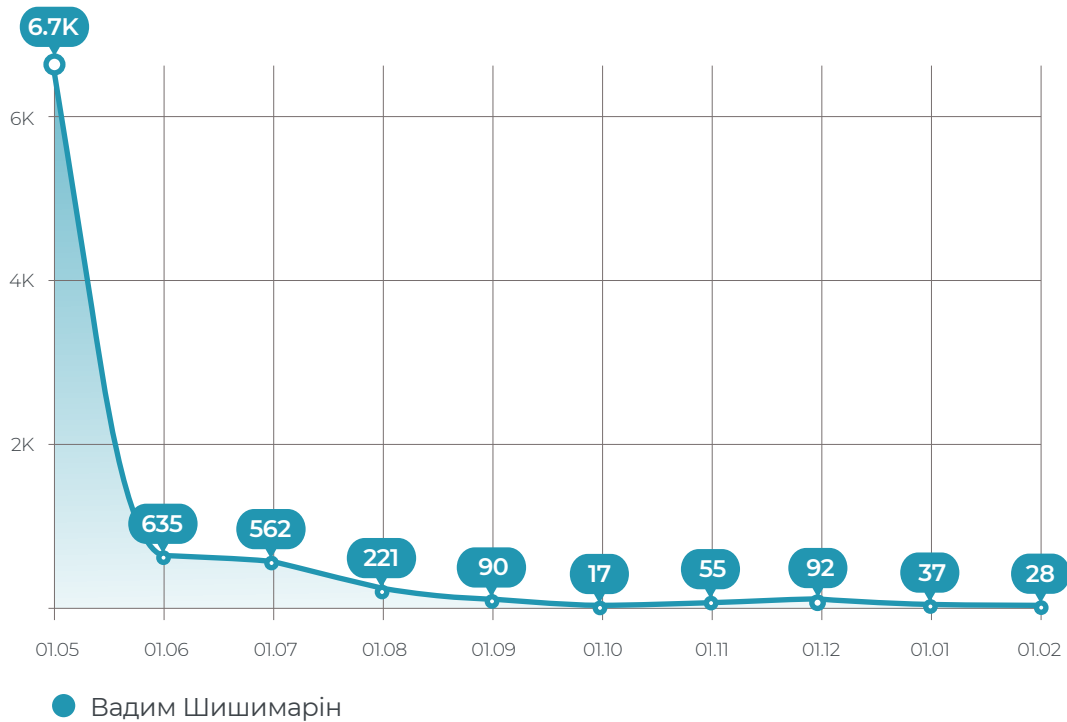
The New York Times:

«Суди у справах про воєнні злочини зазвичай відбуваються унаслідок порушення міжнародного права, пов'язаного з конфліктом. Найвідоміші судові процеси, наприклад, у німецькому місті Нюрнберзі наприкінці Другої світової війни, здебільшого відбувалися після завершення конфлікту. Глава ООН з прав людини Мішель Бачелет заявила, що в окупованих російськими військами районах на північ від Києва було виявлено тіла понад 1000 мирних жителів, зокрема кілька сотень страчених без судового розгляду та інших, застрелених снайперами».

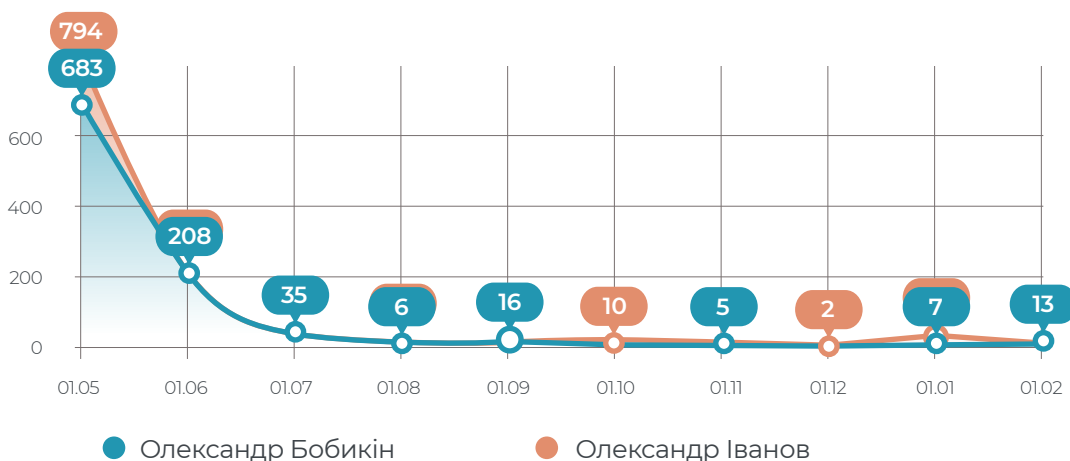
Діаграма 1.7. Динаміка згадувань справи Вадима Шишимаріна

Ще однією за своєю резонансністю є справа Олександра Бобикіна та Олександра Іванова. Так, 95% висвітлення цього судового процесу припадає на українські медіа. У регіональній пресі трапляються покликання на пресслужбу суду. CNN пише, покликаючись на сайт суду:

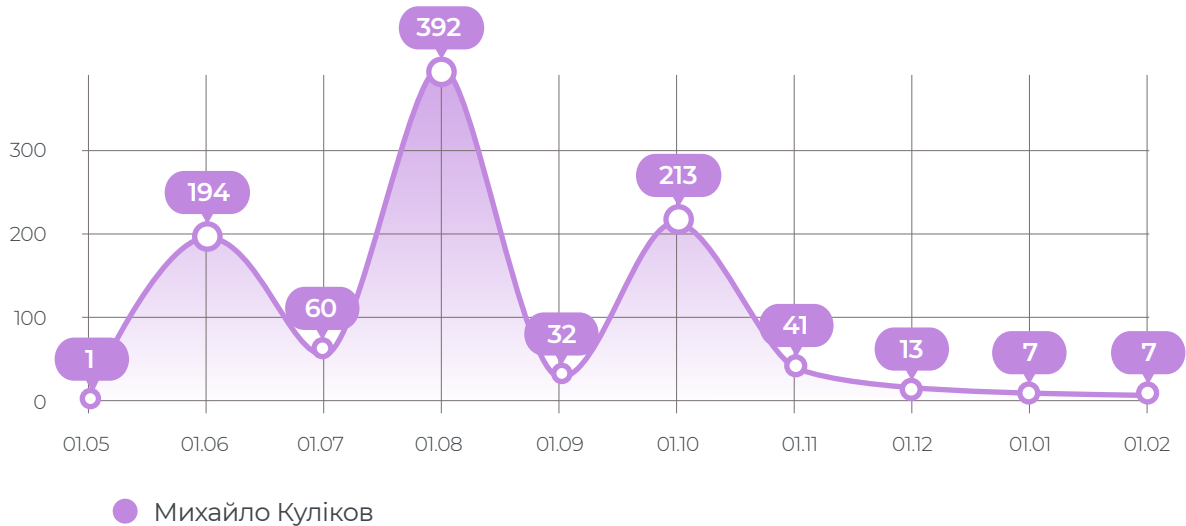
«...вони обстріляли артилерією та пошкодили “об’єкти цивільної та критичної інфраструктури, у тому числі приватні будинки” в Казачій Лопані та Ветеринному Харківської області, йдеться в деталях справи, опублікованих на сайті суду».

Діаграма 1.8. Динаміка згадувань справи Олександра Бобикіна та Олександра Іванова

Наступною за резонансністю є справа Михайла Кулікова. Інтерес до цієї справи закордонних медіа значний менший, тож Україна висвітлює 96% від усієї інформації. Варто зазначити, що аналізуючи повідомлення преси, часто лінки, що ведуть на сайт суду, не працюють.

Діаграма 1.9. Динаміка згадувань справа Михайло Куліков

У закордонній пресі можна також спостерігати «загальні» матеріали про воєнні злочини в Україні, де вплетено розповідь про судові процеси. Поряд з повідомленнями про ці судові процеси закордонна преса пише, що Україна відчайдушно вимагає справедливості, правосуддя у цій війні, відповідальності.

The Washington Post:

«Поки система правосуддя України функціонує, українська влада несе основну відповідальність за розслідування ймовірних порушень міжнародного права, скоєних на території України, — сказав Джеймс Гоу, — професор міжнародного миру та безпеки в Королівському коледжі Лондона».

2. МОНІТОРИНГ САЙТІВ СУДІВ ЩОДО ВИСВІТЛЕННЯ СУДОВИХ ПРОЦЕСІВ ПРО ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

2.1. Методологія моніторингу

Термінологія

У цьому звіті під терміном «справи про воєнні злочини» мається на увазі судові справи за обвинуваченням за статтею 438 Кримінального кодексу України (далі — КК України) «Порушення законів та звичаїв війни».

Термін «воєнні злочини» не вживається у КК України, проте є терміном міжнародного права, закріплений у статті 8 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду і означає серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (порушення законів і звичаїв війни), за скоєння яких передбачено кримінальну відповідальність фізичних осіб на національному та міжнародному рівнях. Отже, ст. 438 КК України порушення законів та звичаїв війни включає воєнні злочини у термінології міжнародного права.

Нині суди застосовують поняття «справи, пов'язані із збройним конфліктом» або «справи, пов'язані з війною». Ця категорія охоплює широке коло справ, до яких зазвичай входять злочини проти основ національної безпеки України (статті 109-114-2 ККУ), військові злочини⁷ (статті 401-435-2), кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (статті 436-447 ККУ).

Хоча предметом дослідження є вужча категорія справ, але висновки та рекомендації щодо висвітлення справ про воєнні злочини можуть бути застосовні й до інших справ, пов'язаних зі збройним конфліктом.

Предмет дослідження: публікації щодо справ про воєнні злочини, опубліковані на сайті судів у досліджуваний період.

Досліджуваний період: 1 квітня 2022 року – 1 квітня 2023 року

Обґрунтування предмету дослідження: Після повномасштабного вторгнення держави-агресора українське суспільство та міжнародна спільнота стали свідками вчинення міжнародних злочинів у нашій державі безпрецедентних масштабів. До міжнародних злочинів належать злочини агресії⁸, геноцид⁹, воєнні злочини¹⁰ та злочини проти людяності¹¹. Цей моніторинг фокусується на висвітленні судами саме

⁷ Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення).

⁸ Стаття 437 ККУ «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни».

⁹ Стаття 442 ККУ «Геноцид».

¹⁰ Стаття 438 ККУ «Порушення законів та звичаїв війни».

¹¹ Не передбачено чинним ККУ.

судових розглядів щодо воєнних злочинів в Україні, адже це є найбільш поширеними справами у нинішній судовій практиці, як порівняти з іншими міжнародними злочинами. За даними Верховного суду впродовж 2022 року за ст. 438 КК України у судах перебувало 66 кримінальних проваджень, з яких 16 було розглянуто впродовж року (див. Додаток 2.5).¹²

Усього правоохоронними органами відкрито понад 80 тисяч кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів, які вчиняють росіяни в Україні з 24 лютого 2022 року до 1 травня цього року¹³. До того ж притягнення до відповідальності осіб, які чинили воєнні злочини в Україні — наразі найвищий запит нашого суспільства як елемент досягнення справедливості. Тому висвітлення процесу й результату розгляду цих справ шляхом ефективної комунікації судової гілки влади — це одна зі складових на шляху до цієї справедливості.

Мета:

Проаналізувати публікації про судові справи щодо воєнних злочинів на сайтах судів, аби розглянути наскільки повною, доступною, точною та зрозумілою для медіа та суспільства є інформація за цими справами.

Завдання:

- розробка методології моніторингу;
- збір публікацій щодо розгляду справ про воєнні злочини шляхом моніторингу вебпорталу «Судова влада України», що містить вебсторінки судів України;
- контент-аналіз матеріалів зі сайтів судів;
- визначення проблем у процесі письмового висвітлення справ про воєнні злочини на сайті судів.

Етапи моніторингу

Перший етап: моніторинг вебсторінок судів на порталі «Судова влада України». Під час моніторингу дослідили сайти 552 судів першої та апеляційної інстанцій та Верховного суду¹⁴ на предмет висвітлення справ про воєнні злочини

¹² Станом на 20 лютого 2023 року згідно із статистичними даними до судів надійшло 75 кримінальних проваджень щодо обвинувачення за ст. 438 КК України, 19 з яких уже розглянуто. Джерело: Верховний Суд. Дотримання стандартів розгляду воєнних злочинів підтверджує, що Україна є правовою державою з європейським майбутнім, 24 лютого 2023 <https://court.gov.ua/press/news/1387427/>

¹³ Суспільне. До українських судів надійшло понад 4 тисячі справ щодо воєнних злочинів — голова Ради суддів, 4 травня 2023, <https://suspiilne.media/466295-do-ukrainskih-sudiv-nadijslo-ponad-4-tisaci-sprav-sodo-voennih-zlociniv-golova-radi-suddiv/>

¹⁴ Не враховувалися адміністративні та господарські суди.

(див. Додаток № 2.4¹⁵). Моніторинг здійснювався шляхом пошукової системи на сайті кожного суду шляхом введення ключових слів, а саме «438», «порушення законів і звичаїв війни». Оскільки не всі справи про воєнні злочини висвітлюються на вебсторінках судів, також здійснювався пошук справ у Єдиному реєстрі судових рішень України для визначення судових рішень за обвинуваченням у ст. 438 ККУ, ухвалені в досліджуваний період. Посилання на судові рішення з реєстру подані в Додатку 2.2.

Другий етап: контент-аналіз публікацій щодо справ про воєнні злочини.

Після збору публікацій досліджувався їх зміст на предмет повноти, доступності та зрозумілості висвітлення справи. Так, використано критерії оцінки змісту інформаційного повідомлення на сайті суду, як-от:

1. Повнота зазначеної інформації про суть (зміст) судового рішення:

Чи зазначено інформацію про обвинуваченого?

Чи надано інформацію про суть обвинувачення?

Чи зазначено опис обставини справи, яка розглядається?

Чи зазначена інформація про потерпілих та яка шкода їм завдана?

У вчиненні яких саме злочинів обвинуваченого визнано винним?

Обґрунтування ухваленого судового рішення.

2. Які стадії судового процесу були висвітлені на сайті суду.

3. Оперативність висвітлення інформації на сайті.

4. Позначка про набуття рішення статусу остаточного.

5. Посилання на реєстр чи номер справи/провадження.

¹⁵ Для аналізу застосовувались дані зі сайту «Дія», де розміщено «Перелік судів із зазначенням коду ЄДРПОУ, юридичних адрес та електронних адрес», див. Додаток 2.1. Режим доступу: <https://bit.ly/3py2wTK> На основі наявних даних підготовлено Додаток 2.4 із переліком покликань сайтів судів.

2.2. Результати моніторингу

За результатами моніторингу вебсторінок судів знайдено **31 публікацію** щодо справ про воєнні злочини за досліджуваний період. Вони стосувалися висвітлення різних стадій судового процесу, наприклад, надходження справи до суду, призначення засідання, оголошення про перерву в справі, інформація про ухвалення проміжного процесуального рішення чи результати розгляду справи по суті. До уваги не бралися публікації-оголошення про виклик до суду обвинувачених за статтею 438 ККУ¹⁶, а також публікації інших органів¹⁷ чи ЗМІ, які були опубліковані на порталі «Судова влада України»¹⁸. Також не враховувалися публікації, що дублювалися пресцентром порталу «Судова влада України» у розділі «Новини»¹⁹.

Таблиця 2.1. Суди і кількість розглянутих справ

№	Назва суду	Кількість справ	Кількість публікацій
1	Верховний суд	1	2
2	Київський апеляційний суд	1	8
3	Солом'янський районний суд міста Києва	2	4
4	Дарницький районний суд міста Києва	1	0
5	Шевченківський районний суд міста Києва	1	0
6	Києво-Святошинський районний суд Київської області	2	1
7	Котелевський районний суд Полтавської області	2	6
8	Октябрський районний суд м. Полтави	2	1
9	Чернігівський районний суд Чернігівської області	4	4
10	Новозаводський районний суд м. Чернігова	3	1
11	Деснянський районний суд м. Чернігова	1	1
12	Бобровицький районний суд м. Чернігова	2	0
13	Тростянецький районний суд Сумської області	1	1
14	Роменський міськрайонний суд Сумської області	1	1
15	Личаківський районний суд м. Львова	1	1

¹⁶ Наприклад, Оболонський районний суд міста Києва, Оголошення про виклик Аброчнова М. О., Бредихіна А. В., Бутенка В. В., Єрьомичева Р. В., Кривоноса Ю. С., Кулініча М. В., Слепньова С. О., Євдокимова В. В., 3 жовтня 2022 року. <https://ob.ki.court.gov.ua/sud2605/gromadyanam/11/1328008/>

¹⁷ Наприклад, «Довічне позбавлення волі за вбивство мирного мешканця на Сумщині — перший вирок російському військовому», 23 травня 2022, <https://court.gov.ua/press/news/1276974/>

¹⁸ Наприклад, «За співпрацю з окупантами — 10 років в'язниці, за катування цивільного — 12: кого покарав суд», 13 березня 2023, <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1393808/>

¹⁹ Наприклад, «Суд виніс вирок військовослужбовцю збройних сил рф», 21 лютого 2023, <https://court.gov.ua/press/news/1385671/>

Усі публікації стосувалися інформації щодо 24 судових справ, які перебували на розгляді у 15 судів, з них 13 — судів першої інстанції, 1 — апеляційний суд і Верховний суд (див. Додаток № 2.2). Із 15 судів, які розглянули/розглядають справи про воєнні злочини: 6 судів, розташовані в м. Київ та Київській області, 4 — Чернігівська область, 2 — Сумська область, 2 — Полтавська область, 1 — Львівська область.

З 24 справ, висвітлених на сайтах судів, у 19 ухвалили рішення по суті, одна справа була переглянута у апеляційному суді, у 5 справах рішення ще не ухвалили, триває розгляд.

З 20 справ, у яких ухвалили судові рішення по суті, на сайтах судів висвітлили інформацію лише про 10 з них (50%).

16 справ (67 %) з 24 розглянуто/розглядаються за процедурою *in absentia*, тобто заочний судовий розгляд без участі обвинуваченого. Дві справи охоплюють події до широкомасштабного вторгнення держави-агресора в Україну. Ще 24 справи стосувалися обвинувачення 35 осіб, 30 з яких — громадяни рф (85%), ще 5 — громадяни України, які стали на сторону країни-агресора (15%).

Контент-аналіз

Змістовий аналіз провели у публікаціях щодо справ, у яких ухвалено рішення по суті, тобто ухвалено судові рішення (дев'ять вироків та одна ухвала апеляційного суду) — це десять публікацій (див. Додаток № 2.3).

Повнота зазначеної інформації про суть (зміст) судового рішення

9 з 10 публікацій зовсім не містили опису обставин справи. У одній публікації на сайті Тростянецького районного суду Сумської області було коротко викладено обставини²⁰. У 8 публікаціях суди зазначили повні імена обвинувачених, лише у двох публікаціях імена обвинувачених не було надано (1 — зазначено «російський військовослужбовець», 1 — лише перші літери прізвищ та дати народження).

У більшості публікацій (6 з 10) у частині опису обвинувачення зазначено лише стаття Кримінального кодексу України, у чотирьох повідомленнях суть обвинувачення зводилася до короткого словосполучення, наприклад: «за обстріли цивільних об'єктів Харківської області»²¹, «жорстоке поводження з цивільним населенням»²², «жорстоке поводження з цивільним населенням в с. Ягідному»²³, «застосував до цивільної особи, яка перебувала під захистом, примус фізичного і морального порядку,

²⁰ <https://tr.su.court.gov.ua/sud1818/pres-centr/news/1389942/>

²¹ <https://kt.pl.court.gov.ua/sud1613/pres-centr/news/1279826/>

²² <https://cn.cn.court.gov.ua/sud2523/pres-centr/news/1369658/>

²³ <https://cn.cn.court.gov.ua/sud2523/pres-centr/news/1369654/>

з метою отримання необхідних йому відомостей, заходи, які завдали фізичних та моральних страждань цивільним особам»²⁴.

Публікації не містили інформацію про потерпілого чи потерпілих та шкоду, яка їм була спричинена обвинуваченим. У чотирьох публікаціях інформація про потерпілих зазначали у такий спосіб: «декілька місцевих жителів»²⁵, «цивільна особа»²⁶, «цивільні особи»²⁷, «цивільне населення»²⁸.

Суди не зазначали інформацію про докази чи обґрунтування судового рішення, також не висвітлили інформацію про позицію сторін у справі.

Які стадії судового процесу були висвітлені на сайті суду?

Лише у 3 з 10 справ була опублікована інформація про проміжні стадії розгляду справи, а також надано посилання на онлайн-трансляції.

Позначка про набуття рішення статусу остаточного

Інформацію, що вирок ще не набрав законної сили, зазначили у п'яти публікаціях (50 %).

Посилання на реєстр чи номер справи

Лише у одній публікації суд зазначив номер справи — Тростянецький районний суд Сумської області: «З текстом судового рішення можна ознайомитися у Єдиному державному реєстрі судових рішень, здійснивши пошук за номером справи 588/1009/22».

Оперативність висвітлення інформації про судові рішення

Так, 4 статті опубліковано на сайті судів в день оголошення рішення. Ще 6 публікацій розміщено на сайті протягом 1–4 днів.

²⁴ <https://cn.cn.court.gov.ua/sud2523/pres-centr/news/1385630/>

²⁵ <https://tr.su.court.gov.ua/sud1818/pres-centr/news/1389942/>

²⁶ <https://cn.cn.court.gov.ua/sud2523/pres-centr/news/1385630/>

²⁷ <https://cn.cn.court.gov.ua/sud2523/pres-centr/news/1393196/>

²⁸ <https://cn.cn.court.gov.ua/sud2523/pres-centr/news/1369658/>

²⁹ <https://tr.su.court.gov.ua/sud1818/pres-centr/news/1389942/>

ДОДАТКИ

Додаток 1.1. «Моніторинг медіа». У додатку висвітлено медіамоніторинг у форматі Excel, де додано покликання на медіаматеріали, розподілені за прізвищами обвинувачених у воєнних злочинах осіб.

Додаток 2.1. «Список судів». У додатку міститься повний перелік судів, що розміщений на порталі «Дія» та на основі якого підготовлено перелік судів для аналізу з покликаннями на вебсайти судів, розміщених на офіційному загальному вебпорталі «Судова влада України».

Додатки 2.2-2.3. «Таблиця справ та контент аналіз». У додатках подано перелік справ, що висвітлювались на сайтах судів, а також контент-аналіз повідомлень про них на сайтах судів.

Додаток 2.4. «Список сайтів судів». У додатку зазначено перелік проаналізованих вебсайтів судів, розміщених на офіційному загальному вебпорталі «Судова влада України».

Додаток 2.5. «Лист ВС вих. № 111/0/18-23 від 10.04.2023». У додатку подано дані статистичної звітності загальних судів за окремими статтями КК України.
